

(160. 4.)

MEMORIE VAN TOELICHTING.

Tot toelichting van de in de twee nevensgaande wetsontwerpen voorgestelde verhooging van de begrooting van uitgaven van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1903 strekt het volgende.

Iste Hoofdstuk.

Onderafdeeling 33. De aangevraagde verhooging is bestemd voor eene subsidie ten behoeve van de uitgave en wetenschappelijke bearbeiding van de door den officier van gezondheid der 1ste klasse van het leger in Nederlandsch-Indië, dr. A. W. NIEUWENHUIS, gedurende zijne commissie-reis in centraal Borneo van Mei 1898 tot December 1900, omtrent land en volk verzamelde gegevens.

Het bedrag der subsidie is aldus te specificeren:

voor illustraties (150 lichtdrukken en 20 andere platen) en kaart	f	6 000
voor de kosten van vertaling in het Duitsch, in welke taal het werk zal worden uitgegeven, en het nazien der drukproeven, zoomede voor eene tegemoetkoming aan dr. NIEUWENHUIS voor zijn arbeid en voor het verlies van inkomsten ten gevolge van een door de uitgave noodzakelijk geworden langer verblijf hier te lande van anderhalf jaar		5 000
te zamen	f	11 000

Het werk zal in twee deelen, elk van ongeveer 500 bladzijden, bij den boekhandel en drukkerij voorheen E. J. BRILL te Leiden verschijnen, welke firma de kosten van het drukken en uitgeven voor hare rekening zal nemen.

Onderafdeeling 53. Zoodra in 1898 de aanleg van het tramnet in Groot-Atjeh was gevorderd tot het baanvak Glé Kambing—Seulimeum, rees het voornemen om de lijn over de waterscheiding tusschen Groot-Atjeh en de Pidiëstreek via Geudeh Breuë door te trekken naar Sigli op de noordkust, — zie het bij deze Memorie gevoegde schetskaartje —, maar, zooals op bladz. 7 der Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer betreffende de begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1899 werd medegedeeld, deden de terreinmoeilijkheden in het gebergte, dat de waterscheiding tusschen Groot-Atjeh en de Pedirstreek vormt, te hooge kosten voorzien, om aan den aanleg van het gedeelte Seulimeum-Geudeh Breuë te mogen denken, zoolang niet, door met de consolidatie der toestanden samen-gaande ontwikkeling van handel en nijverheid, op een loonender vervoer zou mogen worden gerekend dan voorloopig te wachten zou zijn. Allereerst werd dus de hand geslagen aan de andere gedeelten der tramlijn langs de noord- en oostkust van Atjeh: Geudeh Breuë—Sigli, Sigli—Lho Seumawé, Lho Seumawé—Idi, eerlang te volgen door den aanleg der verbinding Idi—Langsarbaai; voor de voorbereiding van de uitvoering dezer verbinding werden bij de begrooting voor het loopende jaar de noodige gelden bewilligd. Maar nu aldus het plan eener tramwegverbinding langs de noord- en oostkust zijne voltooiing nadert, is het noodig ook tot een besluit te komen ten aanzien van het gedeelte Seulimeum—Geudeh Breuë, want, zoolang dit blijft ontbreken, zal het verkeer tusschen Groot-Atjeh en de Onderhoorigheden gebrekkig blijven, terwijl aan het bezit van een goed en viug werkend verkeersmiddel tusschen die beide deelen van Atjeh en om politieke redenen en om redenen van economisch belang juist zoo groot gewicht moet worden gehecht. De tramlijn toch, langs de

noordkust en de oostkust zal zonder deze schakel haar terminus in het westen vinden in de kustplaats Sigli, want het gedeelte van daar naar Geudeh Breuë is niet meer dan een lokaal aanvoerlijntje. Als terminus echter is de genoemde plaats niet geschikt: de reede is slecht en herhaaldelijk is de communicatie met den wal verbroken. Het vervoer van personen en goederen van en naar de reede is dientengevolge moeilijk, veelal zelfs niet mogelijk, maar altijd kostbaar; dikwijls loopen de prauwen gevaar door de hooge zee om te slaan en hun inhoud te verliezen. Daarentegen biedt de reede van Oeleë Lheuë eene veel betere ligplaats voor schepen aan en gemeenschap met den wal is daar, een enkelen dag uitgezonderd, het geheele jaar mogelijk.

Is reeds om deze reden Oeleë Lheuë meer dan Sigli aange-
wezen om de westelijke terminus van den Atjehtram te zijn, nog meer treedt dat op den voorgrond, als men rekening houdt met alles wat is en nog wordt gedaan om het, enkele uren stoomens van Oeleë Lheuë verwijderde Sabang, op het eiland Wè, te ontwikkelen en tot de in- en uitvoerhaven van geheel Atjeh te maken; een streven dat ook om staatkundige reden toe-
juiching verdient en zeer in de hand zal worden gewerkt als het mogelijk is de goederen van Oeleë Lheuë uit rechtstreeks langs den stoomtramweg naar het binnenland te vervoeren en van het binnenland aldaar te ontvangen. En dat dit vervoer reeds nu niet onbelangrijk is kan hieruit blijken, dat in 1901 alleen voor particuliere rekening te Sigli werd ingevoerd 5300 ton.

Ook de schatkist echter, zal zeer door de aansluiting van Oeleë Lheuë aan de lijn over Sigli naar de oostkust worden gebaat, door de belangrijke bezuinigingen op de kosten van vervoer van gouvernementsreizigers en goederen tusschen Groot-Atjeh en de plaatsen op de noord- en de oostkust. Dat transport toch zal dan geheel per tram kunnen geschieden, terwijl, als Oeleë Lheuë niet aan den tram is aangesloten, van daar tot Sigli gebruik moet worden gemaakt van gouvernementsstoomschepen of van de booten der Koninklijke Paketvaartmaatschappij en overigens van den tram. Om, in dat laatste geval, den dienst op het traject Oeleë Lheuë—Sigli geregeld te onderhouden, zal ten minste noodig blijven één der in het gewest gestationeerde gouvernementsstoomschepen, welk vaartuig door de aansluiting overbodig zal worden, hetgeen — inclusief kolenrekening, kosten voor dokken, enz. — eene besparing zal geven van f 60 000 's jaars. Ook het vervoer van een zeker gedeelte van de gouvernementspassagiers en goederen, dat niet per gouvernementsstoomer zou kunnen worden overgebracht, maar per pakketboot zou moeten gaan, komt te vervallen, waardoor eene besparing zal worden verkregen, die op ten minste f 10 000 per jaar is te schatten. En eindelijk zijn behalve de eigenlijke transportkosten per boot bij het vervoer van gouvernementsreizigers en goederen tusschen Oeleë Lheuë en Sigli nog in het oog te houden de kosten aan prauwenveeren verschuldigd voor het brengen van en naar boord op elk der beide plaatsen, welke kosten, zooals bekend mag worden verondersteld, zeer hoog zijn, waarom volgens eene zeer matig gestelde berekening hierop alleen kan worden bezuinigd f 100 000 's jaars.

De aansluiting van Oeleë Lheuë aan de lijn langs de noord- en oostkust zal derhalve tengevolge hebben, dat op de transportkosten van gouvernementsreizigers en goederen bespaard wordt f 60 000 + f 10 000 + f 100 000 = f 170 000 's jaars.

Wat nu het lijntje zelf betreft dat deze zoo wenschelijke aansluiting aan Oeleë Lheuë aan den tramweg ter noord- en oostkust tot werkelijkheid moet maken, na eene nauwkeurige opneming een en andermaal van het zeer geaccidenteerde terrein is het gelukt een tracé te vinden, waarbij het gebruik van tandradbanen wordt vermeden en het maken van een of meer kostbare tunnels onnoodig is, al heeft men dientengevolge ook groote hellingen moeten toepassen en al zal de bovenbouw zwaarder moeten worden geconstrueerd dan op de andere gedeelten van den Atjehtram.

De kosten der 35 K.M. lange lijn worden geraamd op een bedrag van f 2 600 000, terwijl voor nieuw rollend materieel en voor het geschikt maken van het reeds aanwezige of bestelde materieel om op de berglijn te circuleeren nog zal noodig zijn een bedrag van f 500 000, zoodat de totale kosten van uitrusting en aanleg zullen bedragen f 3 100 000.

De exploitatiekosten van de lijn, met inbegrip van het 3 K.M. lange baanvak Geudeh Breuë—Padang Tidji, dat nu alleen voor troepenvervoer gebezigd wordt, zullen volgens eene zeer ruim gestelde raming bedragen f 95 000 's jaars, of, gerekend naar de 38 K. M. lijn, f 6,85 per dagkilometer, doch de opbrengst die daartegenover zal staan is uiterst bezwaarlijk te schatten.

De opbrengst van het betalend vervoer op de beide doodlopende baanvakken Sigli—Padang Tidji en Glé Kambing—Seulimeum, dus van het vervoer buiten dat hetwelk voor gouvernementsrekening geschiedt, bedraagt respectievelijk f 1,40 en f 1,30 per dagkilometer, maar deze beide baanvakken, die door het totstandkomen van de ontbrekende schakel uit hun isolement zullen worden gewekt, behooren uit den aard der zaak onder de minst productieve; personenverkeer noch goederenverkeer hebben er iets te beduiden en de opbrengst blijft dan ook ver achter bij de gemiddelde, die voor de lijn in Groot-Atjeh bedraagt f 3,50 en voor die ter noordkust (nog slechts gedeeltelijk gereed) f 3,25 per dagkilometer. Met het oog op deze cijfers en in aanmerking genomen het transitoverkeer, dat ten gevolge van de aansluiting in het leven zal worden geroepen, is eene raming van f 1,50 per dagkilometer voor de opbrengst van het gedeelte Seulimeum-Geudeh Breuë—Padang Tidji dus zeker niet te hoog te achten. De jaarlijksche opbrengst van het genoemde gedeelte is dus in het ongunstigste geval te schatten op f 20 000 en hield men dus enkel rekening met het betalend vervoer, dan zou men een jaarlijksch deficit op de exploitatierekening van f 75 000 moeten verwachten. Doch, zooals hooger is aangetoond, staat daartegenover als indirecte bate de besparing op de transportkosten voor gouvernementsreizigers en goederen ten bedrage van f 170 000 's jaars, die ook de rente van het aan den aanleg en de uitrusting te besteden kapitaal van f 3 100 000 grootendeels dekt.

Kan dus niet gezegd worden, dat de voorwaarde is vervuld waarvan, zooals in den aanhef dezer toelichting werd herinnerd, vroeger de aanleg van het hierbedoelde lijngedeelte afhankelijk werd gesteld, m. a. w. dat nu reeds uit handel en nijverheid een loonend verkeer kan worden verwacht, de krachtig ter hand genomen ontwikkeling van Sabang en het voortschrijden der pacificatie hebben de kansen op het ontstaan van een loonend verkeer uit deze bronnen zooveel vergroot, dat thans tot den aanleg gerust kan worden besloten, omdat er gegronde verwachting bestaat dat, naarmate de indirecte baten, die aanvankelijk het verkeer loonend moeten maken, verminderen, de directe baten uit betalend verkeer zullen toenemen.

De gouverneur van Atjeh en Onderhoorigheden wenscht zoo spoedig mogelijk met den bouw te doen aanvangen en meent dat het werk in twee jaren (misschien 2½ jaar) zal kunnen voltooid zijn.

Voor het dienstjaar 1903 wordt in verband met eerstvermeld voornemen en aannemende dat in het midden des jaars zal kunnen begonnen worden een bedrag van f 620 000, waarvan f 220 000 voor aanschaffing van materieel in Europa, noodig geacht.

Voor meer en bepaaldelijk voor de technische bijzonderheden van het plan wordt verwezen naar de uit Indië ontvangen schets van het tracé met nota van toelichting en twee ramingen van kosten, een en ander ter griffie van de Kamer neergelegd.

IIde HOOFDSTUK.

Onderafdeeling 26. Zooals blijkt uit de aan de leden der Staten-Generaal in druk toegezonden Nota betreffende de werking der pandhuispacht en de proefneming met eigen beheer (deel II, bladz. 53) is het desbetreffende onderzoek in de residentien Bantam, Batavia en Preanger regentschappen beëindigd en heeft het tot de conclusie geleid, dat tegen de invoering van eigen beheer der pandhuizen althans in die gewesten geen bezwaar bestaat. Terwijl elders het onderzoek nog zal worden voortgezet (vergelijk de ordonnantie in *Indisch Staatsblad* 1902 n°. 436), bestaat nu het voornemen om tot die invoering in de drie genoemde gewesten over te gaan, wat geleidelijk zal moeten geschieden met het oog op het noodige personeel.

In het loopende jaar zullen behalve de pandhuizen te Soekaboemi en Tjiandjoer, die reeds als proef in eigen beheer zijn genomen, ook die te Tasikmalaja, Bandoeng en Tjimahi daarvoor in aanmerking komen, terwijl de overige pandhuizen in de genoemde gewesten in den loop der twee volgende jaren zullen volgen, behalve die in de afdeeling Stad en Voorsteden van Batavia, waar men voornemens is op 1 April 1906 met de exploitatie in eigen beheer aan te vangen.

Tot eene verlaging van het tarief, ook wanneer zulks tot vermindering van inkomsten leidt, zal met het oog op het belang der bevolking worden overgegaan, maar ten einde aan de pachters in de nabijheid der gouvernementspandhuizen geen reden te geven tot billijke klachten, zal dat pas geschieden zoodra in een geheel gewest de pacht door eigen beheer is vervangen. Hoeveel die verlaging zal moeten bedragen, maakt nog een punt van onderzoek uit.

De voorgenomen maatregel maakt eene wijziging van de omschrijving van de onderafdeeling noodzakelijk, terwijl boven de reeds toegestane som van f 51 000 nog een bedrag van ongeveer f 66 000 noodig wordt geacht.

In totaal wordt derhalve een bedrag van f 117 000 aangevraagd, waaronder de bezoldiging van den met de leiding belasten assistent-resident, zijne reiskosten en de te zijner beschikking gestelde gelden voor schrijf- en kantoorbehoefte slechts voor de helft worden mitgetrokken, omdat, zooals blijkt uit noot 26 van den toelichtenden staat van de derde afdeeling van hoofdstuk II der loopende begroting, die ambtenaar ook belast is met het onderzoek naar hetgeen kan gedaan worden in het belang van de vestiging van landbouwcrediet ten behoeve van de inlandsche bevolking en de wederhelft derhalve komt ten laste van de IVde afdeeling.

De uitgaven zijn te specificeren als volgt:

	Reeds toegestaan bij de begrooting.	Minder noodig.	Meer noodig.
<i>Algemeene leiding.</i>			
De helft van de bezoldiging van den assistent-resident DE WOLFF VAN WESTERHODE, ad f 1000 's maands	f 6 000	"	"
De helft van de reiskosten van dien ambtenaar, nader geraamd op f 3600	2 000	f 200	"
De helft van de te zijner beschikking gesteldè som voor schrijffloonen, schrijff- en kantoorbehoeften	750	"	"
Klerkengelden.	"	"	f 600
Inkomsten van 1 assistent-resident (de bij de proefneming te werk gestelde controleur is tot dien rang bevorderd) en 1 adspirant-controleur	11 100	"	900
Inkomsten van 1 controleur (noodig voor de in eigen beheer te nemen pand- huizen)	"	"	5 100
Inkomsten van een voor de pandhuis-inspectie op te leiden ambtenaar.	"	"	3 600
Reiskosten van die ambtenaren.	5 000	"	5 200
Uitgaven voor technische voorlichting in zake het schatten van ter beleening aangeboden voorwerpen	"	"	3 000
Schrijffloonen en reiskosten van het inlandsch personeel	2 100	"	"
Bureauoppasser	"	"	120
Bureauhuur.	"	"	1 080
Meubelen	"	"	300
<i>Beheer van de pandhuizen te :</i>			
Soekaboemi	8 710	"	392
Tjiandjoer	11 010	900	"
Tasikmalaja	"	"	6 651
Bandoeng	"	"	8 873
Tjimahi	"	"	4 803
<i>Uitgaven in 1903 voor de met 1 Januari 1904 te openen pandhuizen te :</i>			
Garoet	"	"	2 610
Soemedang	"	"	550
<i>Uitgaven voor het met 1 April 1903 te openen proefpandhuis te :</i>			
Poerworedjo	"	"	1) 17 625
Hetgeen van de beleeningsommen niet vóór de sluiting van het dienstjaar terugvloeit	4 000	"	6 000
	f 50 670	f 1 100	f 67 404
		f 66 304	
		116 974	
		of rond f 117.00	
alzo meer noodig			
en in het geheel noodig			

1) Waaronder f 6000 voor eerste inrichting.

Wijziging en verhooging der begrooting van uitgaven van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1903.

De ramingen van de opbrengst van de pacht der pandhuizen en van de exploitatie in eigen beheer (onderdeel 9, litt. o en 11 van de wet tot vaststelling der middelen in Indië) zijn, bij gebreke aan de noodige gegevens, onveranderd gelaten.

Terwijl door de thans voorgestelde wet in beginsel tot de exploitatie der pandhuizen op Java en Madoera in eigen beheer zal worden besloten en de gelegenheid zal ontstaan om daaraan een begin van uitvoering te geven, zal intusschen, zooals boven reeds werd medegedeeld, het aangevangen onderzoek verder worden voortgezet, en wel o. a. door met 1 April 1903 te Poerworedjo in de residentie Kedoe een proefpandhuis te openen.

Onderafdeeling 31. De bij het ontwerp der begrooting aanvankelijk voorgestelde wijziging van de omschrijving van onderafdeeling 31, c deed de ondergeteekende vervallen (zie bladz. 16 der Memorie van Antwoord op het Voorloofig Verslag van de Tweede Kamer), omdat hij zich nader wilde overtuigen van de noodzakelijkheid en doelmatigheid van de voorgenomen onderstandsregeling, waarmede de wijziging verband hield en die strekken moest om tot wederopzeggens a. aan landsdienaren, die fysiek afgekeurd worden voordat zij in de termen vallen om gepensionneerd te kunnen worden, onderstand te kunnen verlenen tot het bedrag van het pensioen voor 5 jaren dienst, en b. aan landsdienaren, die niet op verzoek, doch in het belang van den dienst, ontslagen worden na ten minste 10 jaren den Lande gediend te hebben, en wien geen pensioen kan worden toegekend of die daarvoor niet in de termen vallen, onderstand te kunnen verlenen ten bedrage van $\frac{1}{2}$ van hetgeen bij pensionneering zou zijn toegekend.

De ondergeteekende is tot de conclusie gekomen, dat eene onderstandsregeling voor hen, die onvrijwillig den dienst moeten verlaten en niet in aanmerking komen voor pensioen, niet gemist kan worden, en dat zij met het oog op de voor officieren reeds bestaande onderstandsregeling bepaald zal kunnen blijven tot de burgerlijke ambtenaren.

Volgens het voor hen geldende pensioensreglement (als bijlage S afgedrukt in het 1ste deel van den Indischen Regeeringsalmanak) hebben de ambtenaren *recht* op pensioen o. a. wanneer zij *eerst* ontslagen zijn en bij ten minste 45-jarigen leeftijd een diensttijd van 20 (Indische) jaren hebben vervuld; en *kan* hun na *eerst* ontslag pensioen verleend worden als zij een diensttijd hebben van ten minste 5 jaren en door welbewezen ziels- of lichaamsgebreken belet worden om langer te dienen, of als zij een diensttijd hebben van ten minste 10 jaren en om andere redenen dan welbewezen ziels- of lichaamsgebreken ongeschikt geacht worden voor verderen dienst, m. a. w. wanneer door eigen toedoen geen prijs gesteld wordt op hun behoud. Bij *niet-eerst* ontslag kan geen pensioen toegekend worden, ook al bedraagt de diensttijd 20 jaren of meer.

In verschillende gevallen, waarin volgens deze regeling pensioen moet worden onthouden en waarin terecht van toekenning van levenslang pensioen ook geen sprake zou mogen zijn, kan er groote en onnoodige hardheid in liggen, dat de ambtenaar, die toch voor pensioen heeft bijgedragen, zonder eenige ondersteuning blijft, vooral wanneer hij niet meer in staat is om zich elders nog voldoende onderhoud te verschaffen, d. ordien zijn gestel ondermijnd of zijn arbeidsvermogen in langdurigen Indischen dienst grotendeels verbruikt is, en in het algemeen wanneer de redenen van het ontslag hem de ondersteuning niet onwaardig maken.

De ondergeteekende stelt zich nu eene regeling voor te dien effecte:

a. dat aan hen, die door welbewezen ziels- of lichaamsgebreken belet zijn langer te dienen en wier diensttijd minder dan 5 jaren bedraagt, een tijdelijke onderstand verleend zal kunnen worden, gelijk aan het pensioen dat zij op het tijdstip van het ontslag voor een vijfjarigen dienst hadden kunnen bekomen. Die onderstand wordt dan voor één jaar verleend; zal vier malen, telkens voor één jaar, vernieuwd kunnen worden als de redenen van de afkeuring nog blijken te bestaan; en kan, na gedurende 5 jaren genoten te zijn, in een tot wederopzeggens voortdurenden onderstand van hetzelfde bedrag overgaan, wanneer de redenen van afkeuring — zelve of in hare gevolgen — den titularis dan nog blijvend ongeschikt voor den Indischen dienst moeten doen achten. Het bedrag, dat in totaal genoten is aan tijdelijken onderstand die *niet* door een voortdurenden wordt gevolgd, zal e. q. worden aangevuld met hetgeen boven dat cijfer door den ambtenaar voor pensioen is bijgedragen;

b. dat zij, die niet op verzoek en om andere redenen dan

welbewezen ziels- of lichaamsgebreken ontslagen worden voordat een diensttijd van 10 jaren is vervuld, als onderstand voor ééns zullen kunnen krijgen het bedrag dat zij voor pensioen hebben bijgedragen;

c. dat zij, die op dezelfde wijze ontslagen worden nadat zij 10 of meer, doch minder dan 20 jaren gediend hebben, tot wederopzeggens, maar ten hoogste gedurende een tijdvak gelijk aan de helft van den diensttijd, als onderstand zullen kunnen ontvangen $\frac{4}{5}$ van het bedrag van het pensioen, dat hun verleend zou zijn wanneer er voor pensionneering termen waren gevonden;

d. dat aan hen, die een diensttijd hebben van 20 jaren of langer, maar wien het recht op pensioen is ontgaan omdat hun geen eervol ontslag kon worden gegeven, eveneens tot wederopzeggens, maar desnoods ook gedurende langer termijn dan de helft van den diensttijd, een onderstand kan worden toegekend, berekend op dezelfde wijze als sub c bedoeld.

De onderstand zal niet uitbetaald worden zolang de titularis eene geregelde inkomst ten laste van de Staats- of van de koloniale begrootingen geniet, en zal vervallen in dezelfde gevallen als voor de pensioenen is bepaald.

Aan bovenbedoelde regeling wenscht de ondergeteekende niet — zooals bij de ontwerp-begrooting werd voorgesteld — terugwerkende kracht te doen geven in dien zin, dat aan hen, die reeds vóór haar inwerkingtreden ontslagen zijn, nog onderstand verleend zou kunnen worden over een aan die inwerkingtreding voorafgegaan tijdvak. Wel moet zij toepasselijk kunnen zijn op de reeds vroeger ontslagenen; en voor zoveel betreft personen, als sub a bedoeld, na wier ontslag reeds vijf of meer jaren verlopen zijn, moet tot wederopzeggens onderstand verleend kunnen worden zonder dat tijdelijke onderstand daaraan vooraf behoeft te gaan.

De regeling zal niet tot groote uitgaven leiden. Het is slechts een klein getal personen, dat jaarlijks in de termen zal vallen voor toekenning van onderstand, en over 't algemeen zal het bedrag van de onderstanden gering zijn, terwijl voor een deel de onderstand niet meer zal zijn dan wat door den ambtenaar zelf aan pensioensbijdragen is betaald. Het getal dergenen, die hier te lande afgekeurd worden voordat zij 5 jaar dienst hebben vervuld, is gemiddeld op 2 per jaar te stellen; in een tijdvak van 16 jaren bleek het totaal 26 te bedragen. Wat de andere categorieën van personen betreft, waarvoor de regeling verder gelden zal, kan aangestipt worden dat in hetzelfde 16jarig tijdvak het getal van hen, die na 10 of meer jaren ontslagen werden, nog geen 5 per jaar bedroeg. De vermoedelijke kosten van de regeling kunnen hieruit niet afgeleid worden, want niet alle ontslagenen zullen voor toekenning van onderstand in aanmerking komen; van de bevoegdheid om onderstand te verlenen zal geen gebruik worden gemaakt in gevallen, waarin de billijkheid het niet noodig maakt. Ook daarom is onmogelijk na te gaan, hoeveel reeds ontslagenen alsnog voor toekenning van onderstand in aanmerking zullen komen, en de voorgestelde verhooging van de op onderafdeeling 31 uitgetrokken som is dan ook niet als gemotiveerde raming te beschouwen.

Onderafdeeling 46. De verhooging dient om te voorzien in de kosten van aanbouw en van bemanning van 2 petroleum-motorboten, waarvan er één noodig is om te voorzien in eene behoorlijke uitoefening van de politie op de reede van Soerabaja en de andere moet dienen om den controleur der onderafdeeling Lematang ilir, afdeeling Lematang oeloe en ilir, Kikim en de Pasoemahlanden (residentie Palembang) in staat te stellen om een behoorlijk toezicht uit te oefenen in het gedeelte van zijn ressort, dat alleen langs de waterwegen kan worden bereikt. De kosten in eens zullen bedragen voor de eerstbedoelde boot ± f 12 000 en voor de andere ± f 5 500; de vaste uitgaven voor personeel, gewoon onderhoud, olie en vet respectievelijk f 1620 en f 1560 's jaars, terwijl voor het vaartuig voor de residentie Palembang bovendien op f 270 's jaars voor voeding moet worden gerekend.

De vaste uitgaven zijn, met 't oog op het vermoedelijk tijdstip van indienststelling der boten, over een half jaar berekend.

Onderafdeeling 62. Ter uitvoering van het in de vergadering van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 26 November 1902 door den ondergeteekende te kennen gegeven voornemen (zie *Handelingen*, bladz. 217) wordt thans eene som van f 31 800 uitgetrokken ter verbetering van de traktementen der 3de klasse onderwijzers met akte van hoofdonderwijzer bij het Europeesch lager onderwijs in Nederlandsch-Indië. Die verbetering is noodzakelijk geworden door de moeilijkheid om hier te lande voor den Indischen dienst geschikte onderwijzers te vinden, hetgeen,

Wijziging en verhooging der begrooting van uitgaven van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1903.

naar het eenstemmig oordeel der Indische autoriteiten, te wijten is aan de geringe aanvangsbezoldiging en de langzame promotie der onderwijzers 3de klasse in verband met het feit, dat de onderwijzerstraktemeten hier te lande niet lang geleden aanzienlijk zijn verhoogd.

Het Indische onderwijzersambt moet dus aantlokkelijker worden gemaakt, waartoe het aanvangstraktement van f 125 op f 150 's maands zal gebracht worden met vier driejaarlijksche verhoogingen van f 50 's maands in plaats van even zoovele van f 25 's maands.

De daaruit voor 1903 voortvloeiende verhooging van uitgaven zal — aannemende dat de nieuwe regeling op 1 Juli a. s. in werking zal kunnen treden — bedragen:

voor verhooging van het aanvangstraktement van 104 onderwijzers (het op ult. 1902 aanwezige aantal) $104 \times 6 \times f 25 =$ f	15 600
voor verhooging van de periodieke traktemensverhoogingen (volgens een daaromtrent door den directeur van onderwijs, eeredienst en nijverheid opgemaakten staat)	16 200
Totaal f	31 800

Tegenover de aan den maatregel verbonden vermeerdering van uitgaven staat eene in den loop der volgende jaren te verwachten bezuiniging tot een bedrag van ongeveer f30 000 's jaars door de voorgenomen afschaffing van het aan de hoofden der openbare Europeesche scholen voor lager onderwijs

toegekende $\frac{1}{13}$ aandeel in de geïnde schoolgelden. Hierop valt niet dadelijk te rekenen, aangezien billijkheidshalve een overgangsbepaling dient te worden gemaakt, volgens welke de schoolhoofden in het genot van het hun toegekende voordeel zullen blijven zoolang zij hante betrekking blijven vervullen als hoofd der school, waar zij geplaatst zijn op het oogenblik dat de nieuwe regeling in werking treedt.

Ten einde bij latere overweging der bestending en geleidelijke uitbreiding van den maatregel over meer gegevens te kunnen beschikken, wordt het wenschelijk geacht het tweetal scholen, waarop eene proef met het geven van voortgezet en meer uitgebreid lager onderwijs zal worden genomen (zie de Memorie van Toelichting nopens de loopende begrooting bladz. 14 en 15) met een gelijk aantal uit te breiden en dus te brengen op vier. Het is daarbij van groot belang de vier nieuwe cursussen gelijktijdig (Juli 1903) een aanvang te doen nemen; weshalve alsnog voor de uitbreiding van de scholen te Padang en Madioen, welke plaatsen na Bandoeng en Djokjakarta het meest behoefte hebben aan voortgezet en uitgebreid lager onderwijs, een bedrag van f 2100 wordt uitgetrokken.

Onderafdeeling 108. Zie de toelichting betreffende de verhooging van onderafdeeling 53 van het 1ste hoofdstuk.

De Minister van Koloniën,
IDENBURG.

Behoort bij de Memorie van toelichting betreffende:
Wijziging en verhooging van de begroting van uitgaven
van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1903.

STRATA
M A L A K A

TRACÉ VOOR EEN STOOMTRAM
VAN
SEULIMEUM NAAR GEUDEH BREUË.

Schaal 1 : 200000.

Legenda.
 ———— Tramlijn in exploitatie.
 * * * * * " " ontwerp.